

Ordstyrer, Årsmøte, delegater, Norges Bygdekvinnelag, Innlandet bondelag og Hedmark Bygdeungdomslag, Styret i Hedmark Bygdekvinnelag. Kjære alle sammen.

Samtidig med at jeg står her, foregår Cold Respons 2026 i Nord-Norge. En stor øvelse som tester og trener vår totalberedskap med utgangspunkt i krigsberedskapen.

Vi står i et år som minner oss om noe helt grunnleggende: Et samfunn kan ikke leve på glanset papir. Ingen nasjon kan bygge sin framtid på powerpointer, rapporter, strategier og løfter som aldri setter røtter i jord.

2026 blir et år hvor vi må eller vi skal hente fram realitetene igjen – det som kan holdes i hendene, læres i praksis og bæres av mennesker som vet hva arbeid, mat og natur egentlig betyr.

Vi lever i en tid som er både trygg og sårbar på samme tid. Butikkhyllene er fulle, strømmen kommer når vi trykker på bryteren, og maten er bare noen minutter unna. Flere bruker «levert helt hjem». Samtidig ser vi nå konturene av at det ikke nødvendigvis vil kunne være slik for alltid.

For også vi blir påvirket av alt det som skjer fysisk og psykisk.

Verden er i endring. Det er krig i Europa og i Midtøsten og det er skapt en økonomisk og sikkerhetsmessig usikkerhet som treffer hele kloden. Verden utfordrer mer enn på lenge. Verden er forskjellig fra dag til dag.

Om det er noe vi kan lære av dem som levde før oss, ikke av nostalgi, men av nødvendighet, så er det å ordne det vi selv kan styre for å leve. For å være, for å sikre og for i ytterste konsekvens, å overleve. Blant dette er maten vår viktig, kunnskap om å kunne leve uten strøm og vann for en stund, og forvisningen om at «dette klarer vi!» skaper mental robusthet.

Storsamfunnet har ikke kapasitet til å ivareta dine grunnleggende behov for mat og varme. Derfor må hver og en av oss sørge for egenberedskapen i egne hjem. Da blir kunnskapen og erfaringene, som far eller bestemor har, verdifulle.

Om du ikke vil leve på energibarer og vann alene.

Vi er i ferd med å tape kunnskapen og ferdigheter som underbygger vår evne til å leve gjennom ulike hendelser og kriser.

Der dette gikk i arv fra generasjon til generasjon gjennom delaktighet i sanking, slakting, konservering og tilberedelse, er dagen i dag preget av ferdig prosessert mat kjøpt i butikken. Eller produkter fra ferskvaren (for de som fortsatt har dette) eller frysedisen på nærbutikken. Deretter henter vi en oppskrift fra nettet.

Jeg møtte ei dame i Oslo tidligere i fjor høst. Og vi snakket om beredskap. Hun tok det helt for gitt at samfunnet sørget for henne; selv visste hun ikke hvordan hun skulle koke vann – hun hadde kun en vannkoker.

Mye tar vi for gitt, og det skaper store sårbarheter for deg og din familie.

Vi må ta den praktiske matkunnskapen tilbake og overføre dette til neste generasjon. Vi i Hedmark Bygdekvinnelag kaller dette stolt «Generasjonskompetanseoverføring» sier dette en gang til: generasjonskompetanseoverføring. Et langt ord, men med mye mening, bare du tenker deg om, der den tause kunnskapen som følger av erfaring, blir gjort tilgjengelig for neste generasjon. Det rommer også mange praktiske ferdigheter basert på nedarvet kunnskap gjennom generasjoner. Dette handler ikke om gourmet, det handler ikke om trender, men det handler om hvordan du kan ta vare på de råvarene du har i skap og fryser, og gjennom dette lage næringsrik og smakfull mat – selv uten strøm eller butikken på hjørnet.

Fordi dette er basisferdigheter for livet! Gøy er det også.

Den praktiske matkunnskapen sitter i fingrene, og er noe annet enn å kunne skape mat fra en oppskrift. Det handler om å forstå matlaging og det som må til for å lage næringsrike måltider basert på enkle råvarer. Det er ikke vanskelig, men det må erfares og praktiseres. Det er gøy, der to eller flere generasjoner kan jobbe sammen med ett spesifikt mål for øye – et godt måltid.

Da kan man lære å improvisere, man kan lære teknikker og man kan se hvordan råvarene – hver for seg, i sum bli noe som smaker godt og gir energi til kroppen.

Dette underbygger også hvor viktig det er med nasjonal matproduksjon. Det vi kjenner som primærnæringene har store direkte og indirekte virkninger på vårt daglige liv. Uten disse blir det vanskeligere å leve våre liv både i fred og kriser – i hvert fall det siste.

Mange av oss i dette landet bor slik til at man kan oppleve og forstå hvor maten kommer ifra. Dette er noe vi bygdekvinner er opptatte av. Her blir bonden og kystfiskeren helt vesentlige leverandører. Uten produsentene blir det vanskelig å skape gode måltider, de kan forsyne deg med råvarer selv når strømmen er borte eller ting skjer.

Derfor er det også viktig at de får levelige rammer og forutsetninger for råvareproduksjonen slik at beredskapen blir opprettholdt.

Det å kunne ha tilgang på råvarer og lage mat skaper trygghet. Du vet at du kan leve og dette vil bidra til å redusere den psykiske påkjenningen når usikre tider står på trappa – om det er strømbrudd over døgn, brua som blir tatt i flom eller veien som er sperret av trær. Du vet at du klarer det godt!

Samtidig vil bortfall av det daglige brød skape stor usikkerhet og vanskelige levekår – det er motsatsen.

Matkunnskap er en del av det grunnfjellet som totalberedskapen blir bygd på. Derfor må vi alle erkjenne og ta ansvar for det vi selv kan gjøre noe med. Det kan starte med å samle generasjonene over grytene. Hjemme.

La, nabokjerringa, bestemor eller morfar lage mat sammen med de som vokser opp. Involver barna og barnebarna i å lære – ikke bare spise, variert og sunt, men å lage.

I hver grend, i hvert lokallag – i hvert hjem har bygdekvinner forvaltet ferdigheter som har holdt familier, lokalsamfunn og tradisjoner levende: kunsten å bruke hele råvaren, å ta vare på maten, å sylte, koke, fermentere, bake og foredle.

De har båret fram et matspråk som ikke står skrevet i bøker, men i hender, smak, blikk, erfaring og omsorg.

«I en tid hvor mattrygghet og beredskap er på alles lepper er det en stor glede å kunne dele ut Det Norske Måltids Hederspris til Norges Bygdekvinnelag. Dette er en heder til mange generasjoner av kvinner som har stått støtt med hendene i deig, jord og felleskap.»

«De er kunnskapsbærere, kulturbærere og matformidlere. De lærer oss at verdien i et måltid ikke bare ligger i smaken, men i historiene, råvarene, arbeidet og menneskene bak. I en tid hvor stadig mer matkultur kommersialiseres og forenkles, holder de fast ved det ekte og nære – og lærer oss andre å gjøre det samme», sa leder i Det Norske Måltid Kristin Austigard da VI – ALLE VI BYGDEKVINNER MOTTOK HEDERSPRISEN I DET NORSKE MÅLTID. Stolt bygdekinne.

Det er denne kunnskapen som gjør et samfunn robust– ikke bare i tider med overflod, men særlig når tidene strammes til.

Bygdekvinner har alltid stått mellom sårbarhet og trygghet, mellom knapphet og mestring. Hun har gjort mer enn å lage mat – hun har skapt bærekraft, fellesskap og beredskap. Å løfte denne tradisjonen er ikke romantikk. Det er klokskap. Det er ansvar. Det er grunnlaget for et samfunn som vil stå støtt.

2026 markerer også FN sitt internasjonale år for kvinnelige bønder, da skal FN rette søkelyset mot kvinnene som spiller en helt avgjørende rolle, men ofte undervurdert i verdens matsystemer. Det internasjonale året for kvinnelige bønder utpekt av FNs generalforsamling skal styrke likestilling og kvinners rettigheter i landbruket globalt.

Kvinnelige bønder er sentrale i hele verdikjeden for mat: fra produksjon og foredling til distribusjon og handel. I 2021 jobbet rundt 40 prosent av alle yrkesaktive kvinner i verden i matsystemene, omtrent like mange som menn. Likevel møter kvinner i landbruket fortsatt store strukturelle hindringer.

Kvinnens arbeid i landbruket er ofte mer usikkert og dårligere betalt enn menns. Mange har begrenset tilgang til jord, finansiering, teknologi, utdanning og beslutningsprosesser. De rammes også hardere av klimaendringer.

Ifølge FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) er produktiviteten på kvinners jordbruksarealer i snitt 24 prosent lavere enn menns, hovedsakelig fordi de har dårligere tilgang til ressurser.

Søkelyset på den kvinnelige bonden er ikke en symbolsk markering. Det er en global påminnelse om hvem som faktisk holder store deler av verdens matsystemer i gang. Kvinnelige bønder står for kunnskapen som bevarer frø, jord, dyrehold og tradisjoner – ofte i det stille, ofte uten anerkjennelse, men alltid med en utholdenhet som samfunn sjelden hedrer nok.

Når FN i 2026 løfter kvinnelige bønder, er budskapet tydelig ikke bare i år, men fremover: Likestilling i landbruket er avgjørende for å nå bærekraftsmålene og sikre mat for fremtiden.

Når vi løfter dem, løfter vi samtidig matsikkerhet, kulturarv og fremtidig beredskap. For et land som vil stå støtt gjennom kriser, er dette ikke valgfritt.

Det er et ansvar!

I tiår har vi sett hvordan samfunnet vårt har blitt mer teoretisert. Mer papir, flere planer og flere digitale visjoner – men mindre jord under neglene, mindre håndbåren kunnskap, mindre praktisk forståelse av hva som faktisk holder livet i gang.

Et samfunn som mister sin praktiske kunnskap, mister sin beredskap.

Det gjelder mat. Det gjelder håndverk. Det gjelder naturforståelse.

Derfor må vi i 2026 slå fast følgende

For det første: Respekt for jorden.

Jorden er ikke en ressurs vi eier; den er en livsbetingelse vi forvalter. Misbruket av jord skjer ikke brått, det skjer i det stille, når generasjoner ikke lenger kjenner forskjellen mellom god og dårlig jord, mellom fruktbart og utarmet, mellom det som bygges og det som brytes ned.

Respekt for jorden begynner med kunnskap, og kunnskap begynner med erfaring.

Besta!

Du lærte meg å bruke råvarene som var tilgjengelige i sesong, allerede da. Poteter, kålrot, sau, fisk fra fjorden. Naboen hadde gris og det var bytte av matvarer. Tradisjonell, god og næringsrik kost basert på naturens rytmer ble lagd, på stedet kjent for høge fjell, djupe fjorder, og frodige daler. Tradisjonskosten Besta videreførte til meg, er grunnleggende god kunnskap også i dagens samfunn. Hun gav meg det hun hadde av visdom, lærdom og håndtering av mat, og med det økte hun mine kunnskaper og ferdigheter som i dag er noe av grunnlaget for min egenberedskap.

Besta i Sunnfjord, med jord under neglene og et blikk som alltid søkte været, lærte meg at beredskapen begynner i åkeren og på bøen. Hun sa aldri ordet «beredskap», men hun levde det: Kjøttet ble saltet og tørket, pølsene hang til tørk på loftet, potetkjelleren var alltid full, kålrota lå lagret i sand, og syltetøyglassene sto som små juveler på hyllen. Besta hadde lært - av sine forfedre, hvordan naturens rytme kunne bære en familie gjennom vinteren basert på det jorda ga, og hadde respekt for naturens syklus og læren om mat.

Bestemor ga meg jordens rytme. Nå er også jeg bærer av denne tryggheten

Ikke bare Besta i Sunnfjord, men ei Mormor formet meg. Hun bodde på en liten flat øy, Smøla, på Nordmøre. Hun hadde en annen form for egenberedskap og kunnskap, basert på utnyttelse av de råvarene og tilgangen som jorda og havet kunne gi der.

Smøla – der havet møter himmelen.

Smøla er ei øy med sterke tradisjoner knyttet til havet, omgitt av tusenvis av øyer, holmer og skjær. En øy som bærer stillheten i stormen og styrken i vinden. Smøla er mer enn et sted – for meg ga det en arv av utholdenhet, fellesskap og kjærlighet til det enkle og ekte. Det er lukten av tang og fisk, lyden av måkeskrik, og synet av en horisont som aldri tar slutt.

Her bodde Mormor og morfar, og av sine hadde de lært å håndtere, oppbevare og videreføre fisk, grønnsaker, kjøtt og bruke det øya hadde å gi. Der var en viktig del av egeberedskapen å skjære torv hver vår. Det er ikke stor tilgang på ved, men brennbar torv høstet de hvert år.

Mormor på Smøla hadde havet og kysten som sin læremester. Hun kunne kunsten å bruke havets ressurser; ferskfisk, saltfisk, klippfisk, tørrfisk og tang.

Fiskematen ja. For å kunne lage det måtte man ha tilgang på fersk fisk av ulike slag. Vær og vind satte alltid premisser for hvordan, hvor og hvor mye fisk og fiskemat det ble. Havet har alltid vært, og vil for alltid være, allsidig, med innhold og smaker. Og farlig.

Hun visste at stormen kunne stenge dem inne i dagevis, og derfor hang tørrfisken klar på veggen, eller ulike typer fisk var saltet ned for senere bruk. Hun fortalte om uværet som kom brått, og om båtene som måtte vente. Hun så havets luner, og hun lærte meg at beredskap er å ha mat som tåler tid og vær.

Mormor gav meg havets styrke.

Jeg har med meg lærdommen av hvordan mormor utnyttet havets rikdom og evnen til å tilpasse seg og respektere naturens luner.

Nå er også jeg bærer av denne tryggheten.

To sterke og kunnskapsrike bestemor og bestemor la et grunnlag som formet meg og som ga meg kunnskap og livslærdom.

For det andre: Respekt for tradisjoner.

Tradisjoner er ikke bakstreverske. De er nedarvet erfaring om hva som fungerer. Et samfunn uten tradisjoner står som et hus uten grunnmur. Vi skal ikke tilbake til fortiden – men vi skal ta den med oss inn i fremtiden, fordi den gir oss retning, sammenheng og klokskap.

Og midt i alt dette vil jeg løfte frem den som har vært min sterkeste lærer og min første tradisjonsbærer: min mamma.

Alt hun har lært meg – alt hun fortsatt lærer meg – er ikke bare minner, men en arv som følger meg hver eneste dag. Hun har gitt meg en skattkiste/egenberedskapsboks fylt av kunnskap, ferdigheter, verdier og livsforståelse.

En skattkiste så rik at den bærer meg gjennom både gode dager og utfordrende tider. Hun lærte meg å bruke hendene, å stå i det som er vanskelig, å skape noe av lite, å ta vare på både maten og menneskene. Det hun har gitt, gjør meg rikere enn noe glanset papir noen gang kunne. Den arven – hennes arv – min arv er selve grunnmuren i hvem jeg er, for det vil jeg alltid være dyp takknemlig og bære med meg med stolthet.

For det tredje: Håndbåren og praktisk kunnskap må oppvurderes.

Det er på tide at vi igjen ser verdien av dem som kan skape, dyrke, reparere, bygge, konservere, høste og foredle. Vi trenger ikke mindre praktisk kunnskap i framtiden – vi trenger MER.

Vi må kjempe for mer praktisk matkunnskap i skolen og for at dette blir mer enn et salderingsfag i skolen.

For det fjerde: Egenberedskap er ikke frykt. Det er modenhet.

Egenberedskap handler ikke om dommedag. Det handler om trygghet. Det handler om at hvert hjem og hver familie er bedre rustet når samfunnet blir satt på prøve – og de prøvene kommer, alltid. Ved at «vi vet!», vil vi også kunne møte det ukjente – vi har en mental robusthet som skaper motstandskraft.

Et robust samfunn krever sterke borgere.

Dette kommer ikke av seg selv. Det starter hos meg selv, min familie, mitt lokalsamfunn – mitt land. Og at vi kan ta hånd om oss selv.

Mye starter da ved Bonden. Og det kan ende der.

Skal vi sikre et bærekraftig landbruk, må vi sikre rettferdige velferdsordninger og et inntekstsystem som gjør det levekraftig. For unge og gamle. Det betyr at kvinnelige bønder skal ha-tilgang til sykepenger, permisjonsordninger, pensjonsopptjening og trygg økonomi i perioder med sykdom, svangerskap eller omsorgsoppgaver. Det betyr at vi må bygge ordninger som faktisk fungerer i en landbrukshverdag – der arbeid og omsorg ofte flyter sammen, og der driften ikke kan settes på pause.

Når vi investerer i velferden til kvinnelige bønder, investerer vi i matsikkerhet, i levende bygder og i et mer likestilt samfunn. FN-året minner oss om at dette ikke bare er et landbruksspørsmål – det er et spørsmål om rettferdighet, verdighet og TROEN PÅ EN FRAMTID!

Som stolt bygdekvinne i Hedmark står jeg ikke bare her som én stemme. Jeg står her som en del av en kraft som har formet bygdene våre i generasjoner. Vi er kvinner som bretter opp ermene før sola står opp, som holder lokalsamfunn i gang med både kunnskap, omsorg og urokkelig vilje. Jeg er stolt av å være en del av Hedmark Bygdekvinnelag, for vi er ikke bare et lag, vi er en bevegelse. En bevegelse av kvinner som nekter å bli satt på sidelinjen, som krever rettferdighet, som bygger fellesskap, og som står støtt når andre vakler.

Vi vet hva som står på spill.

Vi vet hva bygdene våre trenger. Og vi vet at når bygdekvinner reiser seg, da skjer det noe.

Da flytter vi grenser.

Da endrer vi holdninger.

Da skaper vi framtid.

Mitt engasjement er ikke pynt, det er drivstoff.

Det er kampvilje. Det er kjærlighet til jorda, til menneskene og til mulighetene som ligger i hver eneste bygd.

Ordstyrer, Årsmøte, gjester og delegater

Dette året gir oss et veiskille.

I nord trener de vår nasjonale beredskap – logistikk, helse og hele forsvaret. Og det er bra!

Men vi kan – og skal også bidra!

Vi kan fortsette å bygge et samfunn av planer som aldri blir til virkelighet. Eller vi kan ta det ansvaret som alltid har vært vårt: Å bygge et samfunn forankret i kunnskap og praktiske ferdigheter som virker i verden-

Ikke bare på papiret.

La 2026 bli året hvor vi igjen står støtt med begge bena på jorden.

Hvor vi tar tilbake stoltheten i det praktiske, det virksomme og det ekte.

Fremtiden vår kan ikke planlegges eller skinne på glanset papir.

Den skal gro – av jord, av kunnskap, av arbeid og av respekt.

For trygghet og bærekraft.

Godt Årsmøte.